

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

29 _____ 2014 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ. ФОРТЕШАНО

Галузь знань – 0202 «Мистецтво»

Спеціальність 7.02020401 – «Музичне мистецтво»

Освітньо-кваліфікаційний рівень – «спеціаліст»

Інститут мистецтв

2014 – 2015 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково-методичної
та навчальної роботи

А.О. Таранник

Робоча програма навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент. Фортепіано» для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво», спеціальності 7.02020401 «Музичне мистецтво», освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст».

Розробник:

Економова Ольга Серафимівна, старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв

Протокол від «01» вересня 2014 року № 1

Завідувач кафедри інструментально-виконавської майстерності

Т.М. Пляченко

© Економова О.С., 2014
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014

ЗМІСТ

I. Пояснювальна записка	4
II. Опис предмета навчальної дисципліни	7
III. Тематичний план навчальної дисципліни	8
IV. Програма навчального курсу	9
V. Навчально-методична карта дисципліни	10
VI. Завдання для самостійної роботи студента	11
VII. Система поточного і підсумкового контролю	12
VIII. Методи навчання	14
IX. Методичне забезпечення курсу	14
X. Вимоги до екзамену	15
XI. Орієнтовний репертуар	16
XII. Рекомендована література	17
Основна література	17
Додаткова література	17

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Концепція Державної програми розвитку освіти одним із пріоритетних завдань визначає забезпечення доступу до високоякісної вищої освіти та мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, шляхом упровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій відповідно до вимог Болонської декларації.

Порівняльний аналіз сучасних зарубіжних освітніх систем технологій та наукових розробок вітчизняних педагогів дозволив зробити висновок про те, що основними шляхами розвитку системи освіти є:

- постійне оновлення змісту вищої освіти з метою більш повного забезпечення потреб суспільства, у тому числі майбутніх;
- орієнтація на забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці;
- формування у студента професійних та соціально-особистісних якостей, які б дозволили йому повністю реалізувати свій інтелектуальний потенціал.

Навчальна програма «Основний музичний інструмент (фортепіано)» розроблена викладачами кафедри інструментально-виконавської майстерності на основі освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста спеціальності 7.02020401 «Музичне мистецтво», галузі знань 0202 «Мистецтво».

У підготовці вчителя музики чільне місце відводиться дисципліні «Основний музичний інструмент (фортепіано)», яка вивчається протягом двох семестрів як продовження базового курсу бакалавра, творчого опанування музичного інструменту – фортепіано.

У процесі вивчення інструментально-виконавської дисципліни студенти опановують практичні навички інструментального виконавства як одного з видів творчої діяльності вчителя музичного мистецтва. Цей вид фахової підготовки реалізується в сольне виконавство (основний музичний інструмент; професійно-педагогічна та концертно-виконавська практики).

Завдання інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики полягають у:

- 1) розумінні значення і функцій (соціальної, аксіологічної, педагогічної) інструментального виконавства;
- 2) удосконаленні технічно-виконавських навичок студентів;
- 3) формуванні й розвитку їхніх інтерпретаторських умінь;
- 4) розвитку музичних здібностей студентів ;
- 5) формування сценічної культури та артистизму;

б) виховання естетичних смаків та ціннісних орієнтацій слухачів.

У результаті вивчення курсу студент має опанувати такі фахові **компетенції**:

- володіння технікою гри на музичному інструменті;
- розвиток музичних здібностей студентів (музичний слух, музична пам'ять, відчуття метро-ритму тощо);
- уміння реалізувати оригінальні варіанти інтерпретації музичного твору;
- опанування педагогічним репертуаром та засвоєння методів роботи над музичним твором;
- здатність застосовувати навички самоосвіти й самоорганізації;
- застосовувати набуті знання у концертно-виконавській практиці;
- формування виконавської манери та сценічної культури студента.

Мета навчального курсу – подальший розвиток набутих на попередніх курсах умінь і навичок, поглиблення у студентів комплексу виконавських здібностей, які необхідні в навчальній, просвітницькій і майбутній роботі в шкільних освітніх закладах.

Основні завдання навчального курсу:

- активізація творчих можливостей студентів на основі засвоєння музичного репертуару різних епох, стилів, жанрів;
- озброєння студента орієнтованою моделлю побудови професійної діяльності з безліччю її варіантів;
- формування готовності вирішувати питання добору та інтерпретування дидактично доцільних зразків національного і всесвітнього музичного мистецтва з урахуванням вікових можливостей дітей різних категорій шкільного віку.

Освітньо-кваліфікаційні вимоги щодо кінцевого результату вивчення студентом курсу «Основний музичний інструмент (фортепіано)»

Студенту належить знати:

- провідні методи власної педагогічно-виконавської діяльності з позиції гуманізації освіти;
- специфіку музичного мистецтва різних епох, художніх напрямків, стилів, жанрів;
- специфіку виконання репертуару з програм музичного виховання в дитячих закладах та школах;
- критерії аналізу, самоаналізу, критерії оцінювання;
- методика логічного та поетапного засвоєння музичного твору
- чинники формування опорних елементів педагогічно-виконавської майстерності;

- особливості звукоутворення в творах різних жанрів, стилів та форм.

Студент повинен вміти:

- реалізувати педагогічно-виконавський задум інтерпретації музичних творів;
- відтворити музичні твори у відповідності стилів художньо виразно та досконало технічно;
- вільно читати нотний текст з листа творів різної складності;
- самостійно працювати над музичним твором;
- транспонувати, спрощувати та ускладнювати фактури програмового шкільного репертуару;
- використовувати розмаїття форм та методів проведення уроків та спрямувати їх на всебічний творчий розвиток дитини;
- самовдосконалювати виконавську майстерність.

На вивчення дисципліни «Основний музичний інструмент. Фортепіано» відводиться 144 години, із них: практичних 92 години, 44 години – самостійна робота, та 8 годин модульного контролю.

**II. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ. ФОРТЕПІАНО»**

Курс	Галузь знань, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</p> <p>Кількість змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 144</p> <p>Кількість годин на тиждень: I сем. – 3 II сем. – 2</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: 0202 – «Мистецтво».</p> <p>Шифр та назва спеціальності: 7.02020401 – «Музичне мистецтво»</p> <p>Освітньо- кваліфікаційний рівень: «Спеціаліст».</p>	<p>Нормативна дисципліна</p> <p>Рік підготовки 1 рік</p> <p>Семестри I – II</p> <p>Аудиторних занять: I сем. – 58 год. II сем. – 54 год.</p> <p>Практичні заняття I – 58 год. II – 34 год.</p> <p>Самостійна робота I – 10 год. II – 34 год.</p> <p>Модульний контроль: I сем. – 4 год. II сем. – 4 год.</p> <p>Вид підсумкового контролю: ПМК (залік) – II сем.</p>

**III. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ. ФОРТЕПІАНО»
ОКР «Спеціаліст»**

№ тем	Назви теоретичних/практичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекційних	Семестровий контроль	Практичних	Модульний контроль	Самостійна робота
I СЕМЕСТР								
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1: Розвиток виконавської майстерності студента								
1.1	Розвиток виконавських навичок під час роботи над творами шкільного репертуару.	36	29			29	2	5
1.2	Розвиток навичок стильової і жанрової інтерпретація фортепіанних творів.	36	29			29	2	5
Усього за I семестр		72	58			58	4	10
II СЕМЕСТР								
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2: Закріплення технічних навичок, необхідних для кваліфікованої роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва.								
2.1	Створення художнього образу фортепіанного твору та відображення його емоційного змісту.	36	17			17	2	17
2.2	Акумуляція виконавсько-художніх умінь та навичок.	36	17			17	2	17
Усього за II семестр		72	34			34	4	34
УСЬОГО		144	92			92	8	44

IV. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 (V КУРС, I СЕМЕСТР)

Розвиток виконавської майстерності студента

Тема 1. Розвиток професійних музичних умінь

Закріплення технічних прийомів та способів оволодіння творами, які пов'язані з розвитком внутрішнього слуху, зі слуховими навичками. Розвиток виконавських здібностей. Усвідомлення важливої ролі навчально-художнього репертуару у процесі фортепіанного навчання. Удосконалення техніки читання з листа зі складним ритмом, модуляцією. Вміння полегшити складну фортепіанну фактуру, оперування музично-слуховими уявленнями.

Тема 2. Розвиток виконавських навичок під час роботи над творами шкільного репертуару

Уміння використовувати знання про форму, характер, динаміку розвитку фортепіанних творів. Закріплення виконавських навиків, знань особливостей видобування, тембральності у творах різних стилів, жанрів, форм. Розширення музичного світогляду, творчих здібностей, відчуття динаміки, ритмічної та художньої цілісності твору.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 (V КУРС, II СЕМЕСТР)

Закріплення технічних навичок, необхідних для кваліфікованої роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва

Тема 3. Створення художнього образу фортепіанного твору та відображення його емоційного змісту

Формування уявлень про специфіку музично-образного відображення світу. Використання власного емоційно-естетичного досвіду для створення художнього образу фортепіанного твору, реалізувати педагогічно-виконавський задум інтерпретації музичних творів.

Тема 4. Акумуляція виконавсько-художніх умінь та навичок

Формування творчого інтересу до виконуваних фортепіанних творів. Розвиток художньо-виконавських можливостей під час роботи над фортепіанним репертуаром. Вміння розкрити ідейно-естетичний зміст твору через розвиток музичної форми і показати специфічні особливості звучання інструменту. Вдосконалення системи музично-слухових уявлень на основі методичного та виконавського аналізу музичних творів у взаємозв'язку з конкретним рішенням художніх завдань. Удосконалення змістовного та виразного виконання, вміння усвідомлювати твір вцілому при реалізації виконавських завдань.

**V. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ. ФОРТЕПІАНО»
ОКР «спеціаліст»**

I семестр

II семестр

**Практичні заняття – 92 год. Самостійна робота – 44 год.
Модульний контроль – 8 год. Аудиторні заняття – 92год.**

Модулі	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
Назва модуля	Розвиток виконавської майстерності студента		Закріплення технічних навичок, необхідних для кваліфікованої роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва	
Кількість балів за модуль	669		417	
Заняття	29	29	17	17
Теми занять	Тема 1. Розвиток професійних музичних умінь	Тема 2. Розвиток виконавських навичок під час роботи над творами шкільного репертуару	Тема 3. Створення художнього образу фортепіанного твору та відображення його емоційного змісту	Тема 4. Акумуляція виконавсько-художніх умінь та навичок
Відвідування	14,5	14,5	8,5	8,5
Робота під час занять	290	290	170	170
Самостійна робота	5	5	5	5
Види поточного контролю	25	25	25	25

Разом: 1086

Коефіцієнт: 10,86

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

№	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
1.	Тема 1. Закріплення технічних прийомів та способів оволодіння творами, які пов'язані з розвитком внутрішнього слуху, зі слуховими навичками. Розвиток виконавських здібностей. Усвідомлення важливої ролі навчально-художнього репертуару у процесі фортепіанного навчання. Удосконалення техніки читання з листа зі складним ритмом, модуляцією. Вміння полегшити складну фортепіанну фактуру, оперування музично-слуховими уявленнями.	5	Ноти	Прослуховування	5
2.	Тема 2. Уміння використовувати знання про форму, характер, динаміку розвитку фортепіанних творів. Закріплення виконавських навиків, знань особливостей видобування, тембральності у творах різних стилів, жанрів, форм. Розширення музичного світогляду, творчих здібностей, відчуття динаміки, ритмічної та художньої цілісності твору.	5	Ноти	Прослуховування	5
3.	Тема 3. Формування уявлень про специфіку музично-образного відображення світу. Використання власного емоційно-естетичного досвіду для створення художнього образу фортепіанного твору, реалізувати педагогічно-виконавський задум інтерпретації музичних творів.	17	Ноти	Прослуховування	5
4.	Тема 4. Формування творчого інтересу до виконуваних фортепіанних творів. Розвиток художньо-виконавських можливостей під час роботи над фортепіанним репертуаром. Вміння розкрити ідейно-естетичний зміст твору через розвиток музичної форми і показати специфічні особливості звучання інструменту. Вдосконалення системи музично-слухових уявлень на основі методичного та виконавського аналізу музичних творів у взаємозв'язку з конкретним рішенням художніх завдань. Удосконалення змістовного та виразного виконання, вміння усвідомлювати твір у цілому при реалізації виконавських завдань.	17	Ноти	Прослуховування	5
	Усього	44			20

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО Й ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення спеціалістів з дисципліни «Основний музичний інструмент» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь і навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види контролю.

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів за одиницю	Одиниць	Всього
1.	Відвідування	0,5	92	46
2.	Робота на індивідуальних заняттях	10	92	920
3.	Модульні контрольні прослуховування	25	4	100
4.	Самостійна робота	5	4	20
5.	Всього без підсумкового контролю			1086
6.	Коефіцієнт			10,86

У процесі оцінювання навчальних досягнень спеціалістів застосовуються такі методи:

– **методи усного контролю:** індивідуальне прослуховування, академічний концерт основної програми та професійного репертуару. Співбесіди, екзаменаційне прослуховування.

– **методи самоконтролю:** уміння самостійно проаналізувати, оцінити виконання творів програмного репертуару, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності в європейську шкалу ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Критерії оцінювання
90 – 100	«Відмінно»	A	Студент виявив відмінне володіння основним музичним інструментом, високий рівень виконавської техніки та інтерпретаційних умінь, бездоганно виконав твори екзаменаційної програми відповідно до програмових вимог з основного музичного інструменту.
82 – 89	«Добре»	B	Студент виявив добрий рівень володіння основним музичним інструментом та успішно виконав твори екзаменаційної програми з дотриманням авторського тексту та інтерпретаційного плану з незначними технічними огріхами.
75 – 81	«Добре»	C	В загальному вірне відтворення нотного тексту творів екзаменаційної програми з певними текстуальними помилками. Студент виявив належний рівень інструментально-виконавської техніки.
69 – 74	«Задовільно»	D	Студент виявив достатній рівень володіння основним музичним інструментом та знання творів екзаменаційної програми, але допустив кілька суттєвих текстуальних помилок.
60 – 68	«Задовільно»	E	Рівень володіння музичним інструментом та знання творів екзаменаційної програми задовольняє мінімальні вимоги з навчальної дисципліни.
35 – 59	«Незадовільно»	FX	Студент продемонстрував посередній рівень володіння музичним інструментом, допустив значну кількість текстових помилок і технічних огріхів. Студент має можливість повторного складання екзамену.
1 – 34	«Незадовільно»	F	Студент допустив суттєві помилки в тексті твору, виявив низький рівень володіння основним музичним інструментом та неспроможність до подальшого навчання у ВНЗ (потребує обов'язкового повторного вивчення курсу).

**Розподіл балів за темами змістових модулів,
що присвоюються студентіві упродовж вивчення навчального курсу
«Основний музичний інструмент»**

I сем.		II сем.		МКР	ІНТЗ
Змістовий модуль 1 (практичні заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 2 (практичні заняття + самостійна робота)			
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 2.1	Тема 2.2		
309,5	309,5	183,5	183,5	100	
Усього без урахування коефіцієнта – бали					

Усього без урахування коефіцієнта – 1086 балів (коефіцієнт – 10,86)

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

- *словесні*: лекція (традиційна, проблемна) семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *практичні*: вправи.

2. За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. Робоча навчальна програма з дисципліни.
2. Нотна література.
3. Мистецтвознавча література з проблем інструментального виконавства.
4. Методична література з навчання гри на фортепіано.
5. Аудіо- та відеозаписи занять і концертних виступів видатних педагогів та виконавців.

Х. ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНІВ

Програма екзамену складається з творів, різних за змістом, стилем, фактурою і формою, яка повинна максимально відтворювати рівень виконавських навичок і умінь студента, рівень його загальної музичної культури.

Програма екзамену повинна включати:

- поліфонічний твір;
- твір великої форми (сонатне алегро, класичні варіації, рондо, частина концерту);
- п'єса;
- твір шкільного репертуару.

Всі твори мають продемонструвати різні аспекти підготовки майбутнього вчителя музики, музичного керівника.

Виконання поліфонічного твору дає можливість показати володіння навичками поліфонічного мислення, різними видами поліфонічної техніки, поліфонічного контролю і його взаємодії з виконавськими прийомами.

Велика форма (сонати, рондо, концерти) вимагає від студента вміння опанувати драматургією музичного образу і надає можливість здобути навички концептуального мислення.

П'єси – уміння виразно виконувати музичні твори різні за стилем, змістом, різноманітних за жанром, використовуючи різні засоби музично-художньої виразності (фразування, динаміка, педалізація, агогіка) та уміти реалізувати виконавські задуми шляхом точного прочитання нотного тексту та розуміння авторського задуму.

Твір з програми слухання музики у школі має практичне спрямування і вимагає застосування знань програмного матеріалу під час виконання завдань з вивчення музичного репертуару.

Викладач диференційовано підходить до складання програм для студентів.

Екзаменаційні програми студентів з основного музичного інструменту (фортепіано) обговорюються на засіданні предметної комісії на початку навчального року.

Зразки програм екзамену

І. Бах Й.С. Прелюдія та фуга Ре мажор

Гайдн Й. Соната Мі мінор I ч.

Кабалевський Д. Прелюдія Ля мінор

Ревуцький Л. Колискова

II. Скорик М. Прелюдія та фуга Мі мінор

Бетховен Л. Соната Ля мажор, I ч.

Косенко В. Менует № 2 , тв. 3

Завадський В. Українська шумка

XI. ОРІЄНТОВНИЙ РЕПЕРТУАР

П'єси

Бабаджанян А. Елегія Соль-мінор.
Бетховен Л. Контрданси. Екосези.
Гершвін Дж. Прелюдії (за вибором).
Глінка М. Баркарола.
Дремлюга М. Прелюд Фа-дієз мажор.
Лисенко М. Експромт.
Мендельсон Ф. Пісні без слів (за вибором).
Прокоф'єв С. Миттєвості тв. 22.
Равель М. Пavana.
Рахманінов С. Елегія. Прелюдії (за вибором).
Сен-Санс К. Карнавал тварин.
Степовий М. Маленька поема. Прелюд.
Чайковський П. Пори року (за вибором).
Шопен Ф. Ноктюрни. Вальси.
Шостакович Д. Прелюдії (за вибором).
Штогаренко А. Етюди-картини (за вибором).
Шуберт Ф. Музичні моменти.
Шуман Р. Фантастичні п'єси.
Якушенко І. Джазовий альбом (за вибором)

Поліфонічні твори

Бах І. Прелюдії і фуги.
Гендель Г. Чаконна Фа-мажор.
Глінка М. Фуга Ля-мінор. Фуга До-мажор.
Кабалевський Д. Прелюдії та фуги.
Регер М. Фугетта тв.17.
Скорик М. Прелюдії та фуги Соль-мажор,
Хіндеміт П. Фуга Фа-мажор.
Шостакович Д. Прелюдії та фуги Ре-мажор,
Шумейко В. Прелюдія та фуга Соль-мажор.
Щедрін Р. Прелюдія та фуга Ля-мінор.

Твори великої форми

Бетховен Л. Сонати (за вибором).
Гайдн Й. Сонати (за вибором).
Гендель Г. Соната-фантазія До-мажор.
Глінка М. Варіації на тему романсу
Гріг Е. Соната Мі-мінор.
Моцарт В. Сонати (за вибором),
Прокоф'єв С. Пасторальна сонатина До-мажор.
Скарлатті Д. Сонати (за вибором).
Степаненко М. Соната-балада Мі-мажор.
Шуберт Ф. Сонати Ля-мінор, Ля-мажор.
Хачатурян А. Сонатина До-мажор.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Алексеев А. Д. Методика обучения игре на фортепиано. – М.: Музыка, 1978. – 287 с.
2. Баренбойм Л. А. Путь к музыцированию. – 2-е изд. – Л.: Сов. композитор, 1973. – 270 с.
3. Браудо И. А. Об изучении клавирных сочинений Баха в музыкальной школе. – М.: Музгиз, 1965. – 80 с.
4. Голубовская Н. И. Искусство педализации. – Л.: Сов. композитор, 1985. – 96 с.
5. Кабалевський Д. Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі. – К.: Муз. Україна, 1973. – 190 с.
6. Калинина Н. Т. Клавирная музыка Баха в фортепианном классе. – Л.: Сов. композитор, 1988. – 156 с.
7. Курковский Г. В. Питання фортепіанного виконавства. Збірник статей. – К.: Муз. Україна, 1983. – 139 с.
8. Либерман Е. Я. Работа над фортепианной техникой. – М.: Искусство, 1985. – 144 с.
9. Маккиннон Л. Игра наизусть. – М.: Искусство, 1967. – 144 с.
10. Малиновская А. В. Класс основного музыкального инструмента. Искусство фортепианного интонирования. Учебное пособие для вузов. – М.: Искусство, 2005. – 379 с.
11. Маргулис В. И. Об интерпретации произведений Бетховена. – М.: Музыка, 1991. – 75 с.
12. Милич Б. Е. Воспитание ученика-пианиста в 5-7 классах ДМШ. – К.: Муз. Україна, 1982. – 86 с.
13. Милич Б. О. Про формування і вдосконалення викладацької майстерності педагогів-піаністів. – К.: Муз. Україна, 1971. – 62 с.
14. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога – М.: Музыка, 1982. – 297 с.
15. Падалка Г. М. Учитель, музыка, діти. – К.: КГПИ, 1982. – 144 с.
16. Тимакин Е. М. Воспитание пианиста. Методическое пособие. – М.: Музыка, 1989. – 144 с.
17. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано. – М.: Сов. композитор, 1994. – 176 с.

Додаткова література

18. Мартинсен К. А. Методика индивидуального преподавания игры на фортепиано / Карл Адольф Мартинсен; [пер. с нем. В. Л. Михелис]; ред. Л. И. Ройзмана. – М.: Музыка, 1977. – 127 с.
19. Савшинский С. И. Пианист и его работа / Самарий Ильич Савшинский. – Л.: Музыка, 1964. – 185 с.
20. Савшинский С. И. Работа пианиста над музыкальным произведением / Самарий Ильич Савшинский. – Л.: Музыка, 1964. – 187 с.
21. Савшинский С. И. Работа пианиста над техникой / Самарий Ильич Савшинский. – Л.: Музыка, 1964. – 106 с.